

DELEUZE'DE BİLİM DÜŞÜNCESİNİN TEMELLERİ

İsmail HİRA*

Özet

Deleuze'ün bilim anlayışı basit varsayımlar üzerine kuruludur. Öncelikle Platon'dan devam eden idealist düşüncenin ve temsil alanının kırılması gerekmektedir. İdealizm yerine materyalist bir empirizm Deleuze'ün bilim anlayışının temelini oluşturur. İdealizmin birikim olarak sunduğu sabit kavramsal belirlemeler ve bir referans noktası da deneyimlemenin sürekli akan imkânını durdurmakta olduğu için terk edilmesi gerekir. Tüm tarihsel birikim ve devlet gelenekleri sabit birikimler üzerine dayanmaktadır ve bu yüzden Deleuze'ün bakış açısına ters düşmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Deleuze'ün bilim düşüncesi, göçebe bilim, empirizm, tekillik.

FOUNDATIONS OF DELEUZE'S SCIENCE THOUGHT

Abstract

Deleuze's science approach is based on simple assumptions. It is firstly necessary to break the idealist thought which emanates from Plato's thought and sphere of representation. Instead of idealism, Deleuze's science approach is founded on a material empiricism. Idealism should be abandoned because of its fixed conceptual specifications and negative approach to experience. All historical accumulation and state traditions are based on fixed accumulations and therefore are against Deleuze's point of view.

Key words: Deleuze's science approach, nomadic science, empiricism, singularity

Giriş

Deleuze göre Platon'dan beri devam eden idealizmde gerçekliğin, soyut bir dünyaya ait olduğu kabul edilmesi nedeniyle Platonizm daha başlangıçta 'bir olan'ın güçlerine itaat eden farklılığı temsil etmektedir (Deleuze, 2014: 71). Burada Deleuze'ün belirttiği haliyle 'bir olan'ın güçlerine itaat Platon'daki düşünce geleneği içinde temsil konumundaki birliği ifade etmektedir. Böyle bir sonsuz temsil, her halükarda bu diğer her şeyin temsil edildiği ve toplandığı tek bir merkezi barındırmaktadır. Deleuze'e göre temsilin sadece bir tane merkezi vardır ve böyle bir bakış açısı hatalıdır. Temsil her şeye aracılık etmektedir. Fakat öte taraftan ne bir şeyi harekete geçirmekte ne de mobilize etmektedir. Bu yüzden, Deleuze'e göre, temsili oluşturan her şey bozulmalı ve onun merkezinden saptırılmalıdır. Her bakışın kendisi nesne olmalı ya da nesne bakış açısına ait olmalıdır. Zira hareket, merkezin çoklulaşması, bakış açılarının karmaşıklığı ve anların birliktelikleri ile aslında temsili bozmayı ifade etmektedir (Deleuze, 2014: 67-68). Dolayısıyla idealist düşünce, maddi dünyadan kendini soyutlama olarak belirir. Bu ne bir deneme ve sınama için ne de ölçme için uygunluk ifade eder. Çünkü ortaya konacak bir görüş, düşünce ya da çıkarım artık deneyimle elde edilemeyecektir.

Oysa aşağıda açık olarak üzerinde durulacağı üzere Deleuze için, gerçeklik ve oluş her an devam etmektedir ve bu durum bir akışı oluşturmaktadır. Oluşun devamlılığı herhangi bir sabitenin bulunmadığı, bir mekâna veya düşünceye bağlı kalınmadan gelişen bir deneyimlenme serüvenidir. Burada önemli olan belirleyicilik sürekli akışın bizzat kendisidir. İşte Deleuze düşüncesinin Platon'dan beri alışlagelmiş Batı düşüncesine karşı duruşu da burada kendini göstermektedir.

Fakat yine de Deleuze'de karşı duruş asıl anlamıyla düşünce tarihindeki hatalar üzerine gitmektedir. Platondan itibaren başlayan bu hatalar empirik unsurlara başvurularak gösterilmektedir (Roffe, 2012: 98). Hataların nedeni Deleuze göre idealizme dayanan bakış açısıdır. Onun yaptığı şey de idealizmin yol açtığı olumsuzluğu tam tersinden ele alarak olumluya çevirmektir (Roffe, 2012: 9). Bu olumluluk Deleuze için bir sabit düşünceye bağlı kalınmadan süreklilik gösteren deneyimden geçmektedir.

* Doç.Dr., Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Tüm hakları BEYDER'e aittir

1.Temsil

Deleuze için idealist her yaklaşım ancak bir temsil dünyasına açılan aralıktır. Platon da zaten varlığı ve düşünmeyi, ideanın sonsuz yenilenmesinin fark edilmesini sağlayan araç olarak temsiliyet alanında kurmuştur (Kılıç, 2013: 36). Temsil ise bir yanılsamadır. Aşkınlık yanılsamalarının ilki olan bu yanılsama türünde düşünce, makullük ve oluş ideasını uyumluluk şeklinde olmak üzere birkaç biçim mevcuttur. Burada düşünce, oluşu ve süreci bozan postulalardan oluşmuş bir imgedir (Deleuze, 2014: 334).

Deleuze göre temsil yapısında Platon'un idea olarak adlandırdığı oluş, sorunun özü anlamındadır. Platon düşüncesi oluşla ilişkili ontolojik bir katmana açılmaz. Bu ilişkide de oluşun kendisi farktır (Deleuze, 2014: 76) Deleuze'ün işaret ettiği haliyle oluşun fark olarak adlandırılması Platon için oluşun kaynağının idea olarak varlığından kaynaklanmaktadır. Zira Platon'a göre maddi nesneler zaten ideaların bir yansımasıdır. Ona göre "bir yanda asıl gerçeğin dünyası var –ideaların dünyası bu; bilginin konusu olan dünya. Öbür yanda da relatif gerçekliğin dünyası var- diğer yanda meydana gelen ve yok olan nesnelerin dünyası" vardır (Gökberk, 1984: 63). Platon'a göre "idea birliktir, bölünemez, değişmez, öncesiz-sonrasız olarak kendi kendisine eşittir" (Gökberk, 1984: 63). Bu haliyle de Platon'da idealar bir ve kendisi ile aynı olandır.

2.Fark

Deleuze, Platon felsefesindeki farkı açıklarken "temsil vasıtası olabilmek için dört temel görünüm vardır; özdeşlik, analogi, zıtlık ve benzerlik" tasnifini yapar (Deleuze, 2014: 37). Ona göre özdeşlik, zıtlık (karşıtlık), analogi ve benzerliğin dört katlı köke bağlı olduğu bir kapsamda fark artık bir vasıta olmaktadır (Deleuze, 2014: 38). Bu dört görünüm ile Platon diyalektiğindeki fark, bir ya da aynı olanla ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca aynıının, özdeşlikle karıştırılmaması gerekmektedir. Aynı, daha ziyade kendisi olarak ideayı karakterize etmektedir. Özdeşin varlığı ise fark kullanılarak meydana getirilmektedir (Deleuze, 2014: 79). Böylece varlık da özdeşlik yoluyla temsil alanında belirlemektedir. Özdeşlik kurulamayan maddi dünya ise farkı oluşturmaktadır. Kısaca fark özdeşlik ile anlaşılır hale gelmektedir. Ancak onun zıttı olarak. Bu çerçevede artık Deleuze'e göre aşkınlık yanılsamalarının sınırları da ortaya çıkmaktadır.

Deleuze'ün bakışında aşkınlığa ilişkin ikinci yanılsama farkın benzerliğe itaat etmesiyle ilişkilidir. Fark zorunlu olarak onu kapsayan nitelikte ortadan kaldırılır ve aynı zamanda eşitsizlik eşitlendirmeye doğru yöneltilir. Bu da bir aşkınlık yanılsamasıdır çünkü fark niteliksel olarak ortadan kaldırılmaktadır. Çünkü burada fark bir nitelik olarak ve kendilik olarak bulunmaz. Bununla birlikte fark, özdeşliğin zıttı ile açıklanabildiği için bir olumsuzluk durumunu göstermektedir. Böylece üçüncü yanılsama negatiflikle ilişkilidir. Yani Deleuze'e göre negatifin basamaklılığı altında benzemezlik yatmaktadır (Deleuze, 2014: 335). Son olarak dördüncü yanılsama yargının analogisine farkın itaati ile ilişkilidir (Deleuze, 2014: 338).

Ağacın belli bir toprak parçasında bir köke, gövdeye ve dallara sahip olarak yetişmesinden dolayı bir köke, gövdeye, dallara doğru uzanan yapı bir bağa ve ilişki biçimini gerektirmektedir. Bu yüzden de temsiliyet alanında kurulmuş olan ve köklerini Platon ve Aristoteles geleneğinde bulan bu düşünme yapısı ağaç biçimli olarak değerlendirilmektedir ve dallardan yapraklara doğru uzanan hiyerarşik bir yapıdan oluşur (Kılıç, 2013: 35). Öte yandan "temsillere dayalı düşüncede özdeşlik ve fark arasında karşılıklı, diyalektik bir ilişki vardır" (Kılıç, 2013: 33). Bu ilişki diyalektik düşüncenin de bir gelenek olarak süregelmesini sağlamaktadır. Hegel'in düşünce dünyasında da diyalektik temel olarak belirlemektedir. Üstelik Hegel'de "olumsuzlama ve çelişki mantığı eninde sonunda rasyonel olmayan 'öteki'nin,

yalnızca rasyonel ‘aynı’nın gölgesi olarak düşünülebileceği bir özdeşlik mantığı üzerine kuruluydu” (Bogue, 2013: 18).

Hâlbuki Deleuze için fark, materyalist bir bakış açısı altında gerçekleşmektedir. Bu bakımdan Deleuze, bu temsil düşüncesine ve temsil vasıtasıyla kurulmuş olan tahakküme karşı çıkmaktadır. Ona göre eğer bir temsil alanından söz ediliyorsa fark artık pozitif fark olamaz. Çünkü Deleuze’e göre kavram özdeşliğine itaat ettiği durumda düşüncedeki fark ortadan kalkar. Deleuze göre farkı yeniden oluşturmak için onu, kavramın özdeşliği yoluyla kurulan ve farkın temsiline ibaret olan bağından koparmak gerekir (Deleuze, 2014: 334-335). Bu haliyle her nesne, her şey, her oluş, farklar arasındaki bir farktan daha fazla bir şey olmadığı haliyle kendi kendini farkın içinde bulmalıdır (Deleuze, 2014: 68).

Deleuze için farkların yoğun dünyası tamamıyla üst bir empirizm nesnesidir. Bu empirizm bize çokluluğun, kaosun ve farkın ilginç (göçebe dağılım, taçlanmış anarşiler) mantığını öğretir (Deleuze, 2014: 68-69). Bu haliyle bir deneyimin yaşanabileceği şekilde fark türetilmektedir. Fark ancak pozitif olarak deneyimlemeden türetilir. Kısaca Platon’daki gibi, farkın özdeşlik üzerinden açıklanması durumunda somut ve maddi gerçeklikler ancak bir şeyin karşıtlığı üzerinden ifade edilebilmektedir. Bu da olumsuzlukla bağ kurmayı ya da olumsuzluk üzerinde anlatmayı gerektirmektedir. Oysa farkın kendi neliği içinde açıklanması bunun tam karşısında durmaktadır.

3.Tekrar

Deleuze’ün empirik yaklaşımında fark, tekrar üzerinden açıklanmaktadır. Ona göre farkı, kavramların özdeşliğine itaat ettirmek yerine yapılması gereken farkın çeşitlilik, eşleşmezlik içeren bir geliştirme ve özgürleştirme olduğunu görmektir. Böylece fark ve kavramsal temsil yapısını parçalayan bir merkezsizleştirme de getirecektir (Deleuze, 2014: 360). Zira Deleuze’e göre tekrarın terimler arasında özdeşliği ya da eşitliği değil, farkı ve çeşitliliği içerdiğini anlamak gerekir. Çünkü materyalist fark ontolojisinde tekrar edilen şey, aynı değil, farklı olandır (Holland 2013: 68).

Temsilci düşüncede tekrar, aynaların yinelenmesi şeklinde olmaktadır. Oysa Deleuze’e göre bu doğru değildir. Çünkü ona göre “tekrar bir davranış ve bakış açısı olarak değişimle ve temsil edilemez tekilliklerle ilişkilidir. Tekrar etmek, hiçbir şeye eşit ya da denkliği olmayan bir şekilde yegâne ve tek olarak davranmaktır.” (Deleuze, 2014: 1) Yani tekrar edilenler hiçbir şekilde aynaların sürekliliği anlamına gelmez. Bu durumda artık tekrar, ne aynı olmayı ne de özdeş olmakla ilişkilendirilebilir. Deleuze’ün bakışında her bir olay tekrar ettiğinde bir farkı ortaya koyarak gerçekleşmektedir. Bu da farkların tekrarının vuku bulması demektir. Dolayısıyla fark ve tekrar ancak tekilliklerle açıklanabilir hale gelmektedir.

4.Tekillik ve Empirizm

Deleuze’e göre “tekillik özü gereği birey-öncesidir, kişisel olmayandır, kavramsal olmayandır” (Deleuze, 2015: 71). Bununla birlikte tekillikler her ne kadar bireysel ya da kişisel olmaktan uzak olsalar da onlar bireylerin ve kişilerin oluşumuna yön verirler. Tekillikler hakiki aşkınsal olaylar olarak gerçekleşmektedirler (Deleuze, 2015: 124). Demek oluyor ki, tekilliklerin aşkın bir konumda bulunmaları ama kavram olmamaları genel bir ifade ile kavram gibi temsil etmemelerini göstermektedir. Yani olan sadece bir gerçekleşme ve akıştır. Bir sabit gönderime ait herhangi bir şey vuku bulmamaktadır.

Tekillik varlıkta bireysel olarak bulunmasa da o ancak bir bireye ya da nesneye yüklendiği zaman ifadeye açık olmaktadır. Tekillğin bireye ya da eşyaya yüklenmesi, Deleuze tarafından şu şekilde aktarılmaktadır: Yeşermek ağacın etrafında kurulduğu olay-tekillği ya da günah işlemek Adem’in etrafında kurulduğu olay-tekillği belirtir. Oysa yeşil olmak,

günahkar olmak artık kurulu öznelerin, ağacın ve Adem'in analitik yüklemeleridir. Bireyler kuşattıkları tekilliklerin etrafında kururlar ve bu tekilliklere bağlı dizilerin yakınsama çemberleri olarak dünyaları ifade ederler (Deleuze, 2015: 133). İnsanın ya da nesnenin kuşattığı bu tekillikler uzayıp gitmektedir. Bu haliyle de tekilerin sınırsız olarak bireylere yüklendikçe gerçekleşmiş olmaktadır.

Gerçekleşmek ya da gerçekleştirilmek bir sıradan noktalar dizisi üzerinde uzayıp gitmek, bir bedende cisimleşmek, bir bedeninin haline dönüşmek, sınırlı yeni gerçekleştirmeler ve yeni uzayıp gitmeler için lokal olarak tekrar biçimlenmek anlamına gelmektedir. Bu özelliklerin hiçbirisi tekilliklere ait değildir. Onlar sadece tekillikleri kuşatan bireyleşmiş dünyaya ve dünyasal bireylere aittirler. Bu yüzden gerçekleşme daima hem kolektif hem bireyseldir ve aynı zamanda hem içsel hem dışsaldır (Deleuze, 2015: 132). Anlaşılan o ki, tekillik bir olay olarak gerçekleştiğinde onun somut olarak ifade edilmesine şahit olunmaktadır. Gerçekleşmeler sırasında gözlenen özellikler tekilliği değil bireyi ifade eder ama tekillik aslen bireyden bağımsız olarak vardır.

Deleuze'e göre tekil bir nokta bir sıradan noktalar dizisi üzerinde bir başka tekilliğin yanına kadar analitik olarak uzayıp gider. Bu yolla dizilerin yakınsaması sağlanarak bir dünya kurulmuş olur. Bireyler bu tekillikleri kendi bedenlerinin cisimleştirdiği tekilliklerle örtüştürmekte ve kendi çizgilerine yayarlar. Dahası içeriyle dışarının temasa sokulduğu bölgelerde çeperlerde onları yeniden biçimlendirebilmektedirler (Deleuze, 2015: 131). Deleuze göre bu gerçekleşme sırasında oluşan şey olaylar dizisidir. Bu olaylar süreklilik göstermekte ve bir akış meydana gelmektedir. Bu yaklaşım biçimi elbette kabul gören geleneksel düşünce biçimine aykırıdır. Çünkü bir kavramsal temsil alanı dahi oluşturulmamaktadır. Deleuze'de nesne özne tartışması yerine devamlılık içeren bir süreklilik ve akış geçerli olmaktadır.

Deleuze'ün ifadesiyle artık söz konusu olan hep ideaları yerinden etmektir ve konu alanını öz değil olay üzerinde tutmaktır (Deleuze, 2015: 151). Böylece derinlerde bulunan ve kök salmış olan sabit idealar ve kavramlar yerine yüzeyde gerçekleşen olaylar nedeniyle sürekli akışa dayanan bir düşünce temeli oluşturulur.

5.Bilim

Deleuze'ün gözünde Platon'un düşünce dünyası sabit idealar üzerinde soyut düşünen ve böylece yükselmeye eriştiğini varsayan bir bakış açısını içermektedir. Ona göre bu diyalektik düşünme ile insan yükselmekte ve böylece filozof olmakta ya da düşmektedir. Bu bağlamda filozof, mağaradan dışarı çıkan, yukarı yönelen, yukarı yöneldikçe de saflaşan bir yükselişler varlığıdır. İşte bilimsel imge de buna dayanmaktadır. Bir bilim adamı da maddi ve somut gerçekliklerden ziyade idealara ulaşma işini yapmaktadır (Deleuze, 2015: 148).

Oysa Deleuze empirik yaklaşımıyla yüzeydeki olaylara değinmek gerektiği üzerinde durmaktadır. Tekillikler ve olaylar bir sabitlik içermeyen ya da gönderimde bulunmadan bilimsel yaklaşımı oluşturan akışlar olmalıdır. Ancak her şeye rağmen dünyadaki bilim anlayışı belirli sabitler üzerinden kendine alan bulmuştur. Bu bakımdan da Deleuze'ün bilim anlayışı dışındadır. Deleuze'ün bilim anlayışı, onun Guattari ile yaptığı ortak çalışma olan "A Thousand Plateaus"da açık olarak ortaya konmaktadır

Deleuze ve Guattari'ye göre biri Platonculuktan ilham alan ve diğeri kendi bakış açısı olmak üzere iki tür bilim vardır. Bunlardan ilki hâkim (hüküm kuran) bilim, ikincisi ise göçebe bilimdir. Hâkim bilim, idealizmin kural koyucu, sabit, kavramsal ve temsilci anlayışları ile kendini göstermektedir. Dolayısıyla hâkim bilimlere uygun olan teorematik veya aksiyomatik güçtür. Hâkim bilimde bütün işlemler yerleşik kavramlar haline getirilerek ya da kategorize

edilerek onlar sezgiden ayrılır. Bu durum tam olarak *yersizyurtsuzlaşmanın* ve bu tür bilimlerde kavramsal aygıt içinde yeniden *yerliyurtlulaşma* oluşunun nedenini açıklamaktadır (Deleuze-Guattari, 2014: 435) Hâkim bilimde tüm gelişmeler mevcut haliyle bilinen tarih içinde devam etmiştir. Bu aynı zamanda bir birikimdir.

Oysa tam da devletlerin karşısında yer alan göçebelerin bir tarihi bulunmaz. Onlar sadece coğrafyaya sahiptir. Bu yüzden de onlara ait bir bilim birikimi de söz konusu değildir. Bununla birlikte ister metafizik veya politik, isterse metalürjik veya teknolojik olsun yenilikte ehliyetsiz olduklarına dair genelleştirilmiş eleştiri göçebeleri tanıyamamaktır (Deleuze-Guattari, 2014: 457-459). Kaldı ki göçebe bilimi basit bir teknoloji ya da pratik olmadığı için, göçebe bilimi alanında, bilim ve teknoloji, bilim ve pratik arasındaki ilişkiyi anlamak imkânsız hale gelmektedir. Göçebe bilimde hâkim bilimin bakış açısından tümüyle farklı bir yolla bilim ve teknoloji ilişkisi ortaya çıkarılır ve karara bağlanır. Çünkü devlet daimi olarak ideal döngüyü üretir. İşgücünü yerleşik hale getirmek, iş akışının kanallarını ve hatlarını tayin etmek, kuruluşları organizma mantığı ile biçimlendirmek, devletin daima asıl sorunu olmuştur. Bu bağlamda devletlerin daima, gezici, duvarcı, marangoz, nalbantlar gibi zanaatkarlar tarafından oluşturulan göçebe veya seyyar zanaat kuruluşlarıyla sorunları olduğu bilinir. Oysa göçebe savaş makinesi için bir şeyi yuvarlaklaştırmak zorunluluktur ve işbölümü farklıdır. Göçebe bilim bir teknik kadar kendini bir sanat olarak da sunar. O maddenin tekillikleri ve ifadenin özellikleri arasındaki bağları takip etmektedir (Deleuze-Guattari, 2014: 428-430). Göçebe bilimin tekillikleri takip etmesi bir dizi halinde serbest ve özgür olaylar dizisi üzerinde bir yere bağlanmadan akışı göstermektedir. Oysa Deleuze'ün belirttiği haliyle hakim bilimde ve devlet içinde hiyerarşik ilişkiler varken diğerinde tekillikler yani olaylarla bağlantılı oluşlar üzerindeki zincirleme ilişkiler takip edilmektedir. Dolayısıyla hâkim bilim yasalar üretmekte ve egemenlik alanı kurmaktadır. Göçebe bilim ise serbest seyyar akışların deneyimlerinden oluşur.

İki bilim tipi ya da iki bilim yöntemi arasındaki ayrım Deleuze ve Guattari'ye göre şu şekilde özetlenebilmektedir: Birincisi yeniden üretimle, tekrarla, yeniden tekrarla, diğeri seyyarlıkla ve dolayısıyla seyyar bilim ile ilişkilidir. Birincisindeki yeniden üretim, yerçekimli ve pürüklü mekânda yasalardan türetilirler. İdeal yeniden üretimde tündengelim ya da tümevarım sabit formları hâkim bilimin bir parçasıdır. Yeniden üretim, üretilene dışsaldır ve yerleşik sabit bakış açısının kalıcılığını ifade eder. Fakat göçebe bilimde takip etme söz konusudur ve bu ideal yeniden üretimden farklı bir şeydir. Daha iyi değildir, sadece farklıdır. Maddenin tekilliklerinin araştırılmasıyla, yerçekimi gücünden uzaklaşıp hızın alanına girilmesiyle, belirli bir yöndeki katmanlı akışın rotası üzerine düşünmenin terkedilmesiyle, anaforal akışla sürüklenmeyle ve sabit çıkarımlar yerine değişkenlerin çeşitliliğinin sürekliliği ile ilişkilidir (Deleuze-Guattari, 2014: 433-434). Göçebe bilim bu yönüyle alışlagelmiş bilim anlayışından tamamen farklılaşmaktadır. Artık ne tümevarımsal ne de tündengelimsel bir çıkarım ya da genelleme olmaması nedeniyledir ki bir yasa da bulunmaz. Her şeyden önce Deleuze için sürekli bir deneyimleme vardır. Bu da kalıcı olmayan yani kaygan bir bilgi edinimini gerektir.

İki model arasındaki karşıtlık, seyyar ve göçebe bilimin, bilime özerk bir güç katmamasında veya özerk gelişmelere dahi sahiplik sağlamamasında aşikâr hale gelir. Bu, göçebe bilimlerin her işlemi mantıksal koşullara ve yapıya itaatkâr hale getirmeleri demek değildir. Fakat maddenin akışını takip etmeleri, pürüzsüz mekânı çizmeleri ve birleştirmeleridir (Deleuze-Guattari, 2014: 435). “Kaygan mekân önceliği çizgiye verir. Noktalar basitçe birbirini takip eden çizgiler arasında aktarımlardır. Ayrıca her durumda çizgilerin kendileri de farklıdır” (Patton, 2005: 60). Zira çizgiler sabitlenmiş olduğunda bu durum hâkim bilimin yaklaşımının genel geçer kabul edildiği anlamı çıkar. Buradan da bir kurala ya da yasaya bağlılık sağlanır.

Göçebe bilimde, bilimin özerk bir güç kazanmaması da yine sabitlikten uzak durmakla ilişkilidir.

Tüm yöntemleri nedeniyle seyyar bilimler yeniden üretim mekânını geçerek hızla problemlerin içine koşarlar. Bu problemleri en nihayetinde gerçek yaşam uygulamaları vasıtasıyla çözmektedirler. Çözümlerinse onları özerk olmayacak şekilde oluşturan eylem dizisinden geldiği varsayılır. Sadece hâkim bilim, bunun tersine, kavramsal aygıtları ya da bir bilim özerkliğini tayin edebilir. Bununla birlikte hâkim bilimler, kendilerini bol miktarda din adamlığı ve tılsımla çevrelemektedir (Deleuze-Guattari, 2014: 435-436). Anlaşılan haliyle hâkim bilimlerin bir yandan bilime özerklik verip bir yandan da kendilerini çeşitli din adamlığı ve tılsım içinde yapılandırmaları onların kendi hâkimiyetlerini kuvvetlendirmektedir. Böylece birçok yönden dokunulmazlık imkânı yakalamaktadırlar.

Göçebenin coğrafya üzerinde sabit olmadan sürekli hareket halinde olmasına rağmen devletler mekâna da sabitlik eklemek istemektedirler. Çünkü devletler her türlü akışı kontrol etmek amacı taşırlar (Deleuze-Guattari, 2014: 449). Deleuze ve Guattari'deki mekân ile kurulan bu bağa ilişkin bakış açısı onların matematik içinde geometriye ve aritmetiğe yaklaşımlarını da etkilemektedir.

Deleuze ve Guattari'ye göre bir hâkim bilim olarak da geometri, sadece yerleşikliği kuvvetlendirmek için devlet ordularında önemlidir. Fakat o generalleri yenilgiye sürükler. Göçebe savaş makinesi için ise küçük bir önemi vardır. Çünkü geometrinin pürüklü mekândaki hareketsizliği söz konusudur ve buna zıt olarak sayı pürüzsüz mekânda hareketlilikle yer almaktadır. Bununla birlikte sayı ne zaman pürüzsüz mekânı işgal etse bir temel haline gelmektedir ve pürüklü mekânı ölçmek yerine özne olarak orada konuşlanmaktadır (Deleuze-Guattari, 2014: 454). Geometrinin devletin pürüklemediği mekânda hareketsizliğe yol açmasının sebebi anlaşıldığına göre onun bir şekilden ve belli boyutlardan ibaret olmasından kaynaklanmaktadır. Oysa sayılar hem hükümler bilimin hem de göçebe bilimin kullanım alanında yer alabilirler. Bu nedenle de özgür bir oluşla bağlantılı kalmaya açıktırlar.

Bununla birlikte Deleuze ve Guattari'ye göre sayıların, devlet aygıtında her zaman belirleyici bir rolü vardır. Bu durum imparatorluk bürokrasisine kadar uzanır. Nüfus sayımı, vergi ve seçim gibi birbiriyle ilintili işlerde ortaya çıkar. Sayıların rolü, matematik bilimi ve sosyal teknoloji arasındaki sınırdaki türeyen tüm hesaplama tekniklerini geliştirmiş olan modern devlet biçimleri için daha da doğrudur (Deleuze-Guattari, 2014: 453). Gerçekten de nüfus sayımı, seçim, gibi konularda sayılar aracılığıyla devletler hâkimiyetlerini pekiştirmektedir. Sayıya dökülebilen insanlar gözleme ve denetime de daha açık hale gelmektedirler. Hatta çeşitli istatistikler aracılığıyla kontrolün ötesinde yön vermek bile mümkün olabilmektedir. Bu açıdan Deleuze ve Guattari'nin yaklaşımı ilgi çekicidir ancak matematikle kurdukları ilişki de ister geometri ister aritmetik olsun Platon'un ilgi alanından uzak durmamaktadır. Bu durumda görünen haliyle belirleyici olan Platon'dur.

Ancak Deleuze ve Guattari yine de sayıların her zaman bir mesele üzerinde üstünlük kurmaya ve o meselenin çeşitliliklerini ve hareketlerini kontrol etmeye yaradıklarını söylemektedirler (Deleuze-Guattari, 2014: 453). Öte yandan Deleuze ve Guattari sayıları sayılandıran (numbering number) ve sayılandırılan (numbered number) olmak üzere iki türe ayırmaktadırlar. Onlara göre sayılandıran sayılar, diğer bir deyişle otonom aritmetik organizasyon ne üst derecede bir soyutlamayı ne de çok yüksek miktarları kastetmektedir. Bu sayılar, yalnızca göçebelik tarafından oluşturulan olasılık koşulları ve savaş makinesinin icra etme koşulları ile ilgilidir. Savaş makinesi sayılandıran sayıları kullanarak küçük miktarlarla işlem yapar. Bir kişi bir şeyi mekânda yayar yaymaz, sayılar, mekânın kendisini bölmek veya

yaymak yerine görünür olurlar. Sayılar özne haline gelmektedirler. Sayı artık bir sayma ya da ölçme aracı değil harekettir. Sayılandırılan sayılar ölçümsel determinasyonlara ve geometrik boyutlara tabi olmayıp dinamik ilişkilere ve coğrafi yönlerle bağlıdırlar. Onlar yönsel sayılardır, fakat ne boyutsal ne de ölçümseldirler. Yönseldirler çünkü miktar olarak onlar, yüzler şeklinde her yerde vardırırlar. Yönler olarak sağ ve sol haliyle her yerdedir (Deleuze-Guattari, 2014: 453-454). Böylece göçebe bilimde sayı, sayılmak yerine bizzat olayın kendisi olmaktadır. Hatta sayı bir başına bir tekillik işlevi dahi görmektedir.

Göçebe bilimdeki sayılandırılan sayılarının ilk karakteristiği onun daima karmaşık olmasıdır. Tam da bu nedenle o, hiçbir şekilde devlet sayılarında veya sayılandırılan sayılardaki şekilde büyük homojen nicelikleri ifade etmez. Fakat daha ziyade serbest mekândaki heterojenliğin yayılması ile ya da eklemleme ile uçsuz bucaksızlığın etkisini üretmektedir. Bu nedenle sayılandırılan sayı daima birkaç tabana aynı anda dayanmaktadır. O, kabile veya soy üyeleri arasındaki savaşçıların oranını veya stokların rolünü ya da hayvanların yetiştirilmesini gerektiren aritmetik ilişkileri içerir. Cengiz Han da bozkır oluşumu gerçekleştirdiğinde soyları sayısal olarak düzenlemiştir. Her soydan da aynı zamanda kendi kişisel savunmasını sağlayacak küçük sayıda takım oluşturmıştır. Oysa hâkim bilim, devlet içinde insanlara sayılar gibi davranarak onlara geometrik şekiller ve biçimler verir gibi davranmaktadır. Sayıyı, sayısal ve istatistiksel bir unsur olarak kullanmak sayılandırılan sayılara uygun düşmektedir (Deleuze-Guattari, 2014: 455-457). Bu bakımdan Deleuze ve Guattari'nin yaklaşımına göre göçebe bilimin sayıları tekilliklerden üreten bir halde kullandığı hâkim bilimin ise sayıları bir gösteren olarak hükmetmekte ve kontrol altında tutma haliyle kullandığı ortaya çıkmaktadır.

Sonuç

Deleuze, düşünce sistemini kurarken her şeyden önce idealizme yönelik bir eleştiriden başlar. Bu nedenle de idealist düşünce geleneği içinde bulunan tüm filozoflar ve toplum kuramcılarının yaklaşımlarına karşı çıkmaktadır. Fakat bir düşünür olarak Deleuze, idealizmi eleştirirken idealist düşüncenin açılımı haline gelmiş olan tüm alanları da eleştirisi içine dahil etmektedir. Bu nedenle de, fark kavramından başlayarak temsil düşüncesini eleştirisinin merkezine alır. Çünkü bütün felsefe geleneği bu düşünce ile şekillenmektedir. Dahası temsilci düşünce, aşkın bir düşünce dünyasına kapı açmaktadır. Oysa olması gereken materyalist bir düşünceye açık olarak somut ve deneyimlenebilen bir gerçeklik üzerinden bakış açısı geliştirmektir. Bu bakımdan da bireyin dünya üzerinde deneyimleyerek aktif bir varlık olarak varlığını kurması gerekmektedir. Birey tecrübe ettikçe bir varlık olarak dünyada yer almaktadır. Böylece, asıl dikkate alınması gereken özelliğin, olayların süreklilik haline geldiği görülmektedir. Deleuze'ün varlığı olayla açıklamasında materyalist bir perspektife açık olarak temsilci bir sisteme gerek kalmamasından kaynaklanır.

Deleuze'ün bilim anlayışının temelinde böylece önce materyalizm sonra da empirizm yer almaktadır. Bu materyalist ve empirik yaklaşım içinde tahakküme imkan veremeyecek olan sürekli hareket ve sabiteden uzaklaşma önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü Deleuze'ün bakışında sabiteye dayanan bir yaklaşım tahakküme de imkan hazırlayacaktır. Dolayısıyla sürekli değişen bir bilimsel karar ve yaklaşım Deleuze'ün bakışına uygun olmaktadır.

Bu çerçevede sayıların da Deleuze için ayrı bir önemi vardır. Çünkü sayı tahakküm açısından belirleyici olabilmektedir. Nüfus sayımı, vergilendirme gibi konularda da bu bakımdan sayının kullanılması önem taşımaktadır. Sayı ile farklı hesaplama teknikleri aynı zamanda bir hakimiyet kurma aracı olmaktadır. Bu nedenle de sayılar sayılandırılan ve sayılandırılan olmak üzere iki türe ayırmaktadırlar. Sayılandırılan sayılar, bir sayma ya da ölçme aracı değil harekettir ve aynı zamanda karmaşıktır. Oysa sayılandırılan sayılar ölçme aracı olarak sabitlik

ve homojenlik ifade eder. Birincisi özgürlüğe karşılık gelirken ikincisi hükmetme aracı olarak kullanılmaya karşılık gelmektedir. Özetle idealizme ilgi kurabilecek temsilci bir bilim ve sayı anlayışı yerine kendi başına sürekli değişim gösteren ve hareketten ibaret olan materyalistçe deneyime açık olan bilim, Deleuze'ün bilim olarak kabul ettiği alan içine girmektedir.

Kaynaklar

- BOGUE Ronald, Deleuze ve Guattari, Çev.: İsmail Öğretir-Ali Utku, İstanbul, Otonom Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- DELEUZE Gilles, Anlamların Mantığı, Çev: Hakan Yücefer, İstanbul, Norgunk Yayıncılık, İstanbul, 2015.
- DELEUZE Gilles, Difference and Repetition, Trans: Paul Patton, London, Bloomsbury Academic, London, 2014.
- DELEUZE Gilles-GUATTARI Félix, A Thousand Plateaus Capitalism and Schizophrenia, Trans: Brian Massumi, London, Bloomsbury Academic, London, 2014.
- GÖKBERK Macit, Felsefe Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1990.
- HOLLAND Eugene W., Deleuze ve Guattari'nin Anti-Oedipus'u Şizoanalize Giriş, Çev: Ali Uku-Mukadder Erkan, İst., Otonom Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- ROFFE Jon, *David Hume*, Deleuze'ün Felsefi Mirası, Derleyenler: JONES Graham-ROFFE Jon, Çev.: Öznur Karakaş, Otonom Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- KILIÇ Sinan, Deleuze-Guattari: Şizoanaliz Yaratıcı Bir Fark ve Arzu Ontolojisi, Sentez Yayıncılık, Ankara, 2013.
- PATTON Paul Robert, *Kavramsal Politika ve Bin Yayla'da Savaş Makinası*, Gilles Deleuze'de Toplum ve Denetim, Yayına Hazırlayan ve Çev.: Barış Başaran, Bağlam Yayıncılık, İst., 2005.